

คู่มือ ส่งเสริมการเรียนรู้ วิชาชีพลูกเสือสามัญ

นักจักษณ

สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือ

ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

นักจักษณ

สำนักงานลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ นักจักษา

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2564

จำนวนพิมพ์ 350 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการลูกเสือ
สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน
ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้าเมืองไทย)
เลขที่ 85, 87, 89, 91 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 40
ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด
กรุงเทพมหานคร 10700
โทร. 0-2424-4557, 0-2424-0694 โทรสาร 0-2433-2858
นายไพสิฐ ปวิณวิวัฒน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

คำนำ

ตามพระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551 มาตรา 9 กำหนดไว้ว่า กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนงานของคณะลูกเสือแห่งชาติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติในการพัฒนาทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคีและมีความเจริญก้าวหน้า เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ ตามแนวทางให้มินิสิกในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง และพึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ ฝึกฝนให้ทำกิจการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม และรู้จักรักษาและส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศชาติ ในการนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนให้มีคุณภาพ มีความรู้ ทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคม และได้กำหนดกิจกรรมลูกเสือไว้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มุ่งพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

สำนักงานการลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน สำนักงานปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนด้วยกระบวนการ
ลูกเสือผ่านกระบวนการฝึกอบรมลูกเสือเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มี
คุณลักษณะที่ดีตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงได้นำหลักสูตรวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ
ตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษ
ลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525 มาเป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือส่งเสริม
การเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาลูกเสือในสถานศึกษา
ได้มีความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางการดำเนินการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ
ที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาอย่างแท้จริง

สำนักงานการลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน สำนักงานปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ ขอขอบคุณคณะกรรมการจัดทำคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้
วิชาพิเศษลูกเสือทุกท่านที่ได้ร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และ
ดำเนินการจัดทำคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี
และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ จะเป็น
ประโยชน์แก่ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ลูกเสือ และผู้ที่สนใจทุกท่าน ในการศึกษา
หาความรู้เพิ่มเติม และใช้เป็นเครื่องมือหรือทางเลือกในการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ
สามัญ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม
และเป็นพลเมืองดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาลูกเสือ
สำนักงานการลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
คำชี้แจง	
จุดมุ่งหมาย	
หลักสูตรวิชาพิเศษ นักจักสาน	1
วัตถุประสงค์รายวิชา	2
เนื้อหาวิชา	3
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องจักสาน	3
- วัสดุที่นำมาสร้างงานเครื่องจักสาน	8
- เครื่องมือที่ใช้ทำเครื่องจักสาน	19
- การบำรุงรักษาเครื่องมือ	28
- ขั้นตอนการทำเครื่องจักสาน	29
- ลวดลายในการสานเครื่องจักสาน	30
- การสร้างงานเครื่องจักสานไม้ไผ่ และหวาย	32
- ตัวอย่างการผลิตของเล่นและเครื่องใช้ที่เป็นประโยชน์	35
ตัวอย่างข้อสอบ	
- ภาคทฤษฎี	46
- ภาคปฏิบัติ	51
บรรณานุกรม	53

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก	
- ขั้นตอนการดำเนินการสอบวิชาพิเศษลูกเสือและ การขออนุมัติ	55
- การประดับเครื่องหมาย	73
- คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 1240/2563 ลงวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2563	75
- คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 1347/2563 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2563	77

คำชี้แจง

1. คู่มือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาลูกเสือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการสอบและขออนุมัติประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือวิชานักจักษุ ตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525
2. ผู้บังคับบัญชาลูกเสือมีหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของลูกเสือ อาจมีการเชิญผู้มีความรู้ ความชำนาญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาร่วมเป็นคณะกรรมการในการสอบวิชาพิเศษด้วยก็ได้
3. ผู้บังคับบัญชาลูกเสือสามารถปรับเปลี่ยน แบบทดสอบและเกณฑ์การประเมินผลได้ตามบริบทและความเหมาะสม

จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายในการฝึกอบรมลูกเสือสามัญ นอกจากพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคมแล้ว ยังพัฒนาทางด้านทักษะทางลูกเสืออีกด้วย นอกจากนี้ยังจัดให้มีวิชาพิเศษเพื่อให้ลูกเสือสามัญที่มีความถนัดและความสนใจได้เลือกที่จะสมัครสอบวิชาพิเศษ และปฏิบัติงานร่วมกับลูกเสืออื่นตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525 โดยผู้ให้กำเนิด ลูกเสือโลก ปี - พี มุ่งหวังที่จะให้ลูกเสือสามัญได้นำวิชาพิเศษไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และอาจนำไปประกอบเป็นอาชีพในอนาคตต่อไป

หลักสูตรวิชาพิเศษ นักจักสาน

หลักสูตร

1. สามารถใช้และรักษาเครื่องมือ
2. มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัสดุที่นำมาใช้ในการจักสาน เช่น วัสดุนั้นได้มาจากที่ไหน และจัดเตรียมอย่างไร
3. สามารถจักตอก และเหลาหวายหรือไม้ไผ่สำหรับใช้ทำสิ่งของต่าง ๆ
4. สามารถผลิตเครื่องใช้ที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ 1 อย่าง จากวัสดุต่าง ๆ เช่น หวาย ไม้ไผ่ กก ฟางข้าว เป็นต้น โดยทำการผลิตต่อหน้ากรรมการสอบ

วัตถุประสงค์รายวิชา

1. ลูกเสือสามัญสามารถใช้และรักษาเครื่องมือได้
2. ลูกเสือสามัญมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัสดุที่นำมาใช้ในการจักสาน เช่น วัสดุนั้นมาจากไหน และจัดเตรียมอย่างไร
3. ลูกเสือสามัญสามารถจักตอก และเหลาหวายหรือไม้ไผ่สำหรับใช้ทำสิ่งของต่าง ๆ
4. ลูกเสือสามัญสามารถผลิตเครื่องใช้ที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ 1 อย่าง จากวัสดุต่าง ๆ เช่น หวาย ไม้ไผ่ กก ฟางข้าว เป็นต้น โดยทำการผลิตต่อหน้ากรรมการสอบ

เนื้อหาวิชา

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่มีคุณค่าในตัวเอง มีความงามตามธรรมชาติ ด้านคุณค่าทางศิลปหัตถกรรมเครื่องจักสานทำขึ้นด้วยมือซึ่งต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ทำจากโรงงาน จึงมีคุณค่าเฉพาะตัวในแต่ละชิ้น ลวดลาย จากการสาน สอด ทอ ถัก และรูปแบบเครื่องจักสานรวมถึงลักษณะศิลปะพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่น เครื่องจักสาน คือ ภาชนะ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ทำขึ้นจากวิธีการจัก สาน ถัก ทอจากวัสดุที่มีอยู่ตามท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น หวาย ไม้ไผ่ ใบลาน กก ฟางข้าว ก้านและใบมะพร้าว เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่สันนิษฐานว่าเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ เพราะทำขึ้นจากวัสดุที่หาง่าย หลักฐานที่ขุดพบจากเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ พอจะยืนยันได้ว่า มนุษย์รู้จักทำเครื่องจักสานมานานและเก่าแก่กว่าหัตถกรรมอื่น ๆ ตามประวัติศาสตร์ไทย สมัยสุโขทัย ปรากฏว่ามีเครื่องจักสานชนิดหนึ่งที่พระร่วงทรงคิดขึ้นสำหรับใส่น้ำส่งส่วยให้ขอม เป็นภาชนะจักสานขึ้นด้วยขัน น้ำไม่รั่ว เรียกว่ากระออมครุ ศิลปหัตถกรรม ยังสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในการเลือกสรรวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ทำเครื่องจักสาน และมีความรู้ถึงคุณสมบัติของวัตถุดิบแต่ละชนิดเป็นอย่างดี ว่าวัสดุอะไรเหมาะสำหรับการทำเครื่องจักสานประเภทใด พร้อมยังเป็นการสืบทอดลวดลายต่าง ๆ มาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นนั้น ๆ

1.1 เครื่องจักสานไทย

เครื่องจักสานมีรูปแบบและใช้วัสดุต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น และการใช้สอย ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

เครื่องจักสานที่ใช้ในครัวเรือน เช่น กระบุง ตะกร้า กระจาด
กระซอน กระดัง ก่องข้าว กระติบ เป็นต้น

เครื่องจักสานที่ใช้จับและดักสัตว์ เช่น ลอบ ไซ ตุ่ม อีจู้ ข้อง
ชนาง สุ่ม

เครื่องจักสานที่ใช้ในการประกอบอาชีพกสิกรรม เช่น ชงโลง
คุติข้าว กระดัง

เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องสวมศีรษะและใช้สอยอื่น ๆ เช่น
งอบ หมวก เปี้ยว กุบ สาด เสื่อ กระสอบ

ปัจจุบันเครื่องจักสานได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับ
การใช้สอยมากขึ้น โดยนำวัตถุดิบใหม่ ๆ เช่น ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา
และพลาสติก มาทำเป็นเครื่องจักสานประเภทต่าง ๆ อย่างหลากหลาย
(วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2533. 144 - 145)

1.2 เครื่องจักสานภาคกลาง

เครื่องจักสานที่ทำในพื้นที่ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง
พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และนครปฐม รวมพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออก
เฉียงใต้ของอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด
เครื่องจักสานภาคกลางทำด้วยวัสดุหลายชนิด เช่น ไม้ไผ่ หวาย ใบลาน ใบตาล
ผักตบชวา และอื่น ๆ เครื่องจักสานที่ทำกันแพร่หลาย เช่น กระบุง กระจาด
กระทาย กระบาย กระทอ กระพ้อม กระเชอ กระเช้า กระพอก ชะลอม ตะกร้อ
บุงกี หลัว ชะนาง ลอบ สุ่ม ไซ กระบัง กระจู้ กระซัง ตะข้อง ตะแกรง จั่น นอกจากนี้
ยังมีเครื่องจักสานของหลายชาติพันธุ์ เช่น กะเหรี่ยง มอญ และไทยโซ่ง
หรือไทยทรงดำ ในบริเวณจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี

ชนกลุ่มต่าง ๆ นี้จะผลิตเครื่องจักสานที่มีรูปแบบต่างไปจากเครื่องจักสานที่ใช้กันทั่วไป ในภาคกลาง มักเป็นเครื่องจักรที่เกี่ยวเนื่องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เช่น กะเหล็บ ก่องข้าว และปานเฟือน

กระจาด ภาชนะที่สานด้วยตอกและหวาย โดยทั่วไปใส่พืช ผัก และผลไม้

1.3 เครื่องจักสานภาคใต้

เครื่องจักสานที่ทำในบริเวณภาคใต้ ได้แก่ ส่วนที่ยื่นล้าลงไป ในอ่าวไทยและมหาสมุทรอินเดีย เริ่มจากด้านตะวันออกของอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และปัตตานี ด้านมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามัน ได้แก่ จังหวัดระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และจังหวัดที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ได้แก่ จังหวัดสตูล ยะลา และนราธิวาส จังหวัดต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอื่นของไทย เครื่องจักสานภาคใต้ที่ทำกันแพร่หลายมาแต่โบราณ คือ เครื่องจักสานที่สานด้วยใบลำเจียกหรือปาหนันและต้นกระจุต

ผลิตภัณฑ์จักสานจากย่านลิเภา

1.4 เครื่องจักสานภาคเหนือ

เครื่องจักสานในบริเวณภาคเหนือหรือล้านนา ประกอบด้วยพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ 8 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ น่าน และพะเยา ต่อเนื่องกับพื้นที่ของจังหวัดตาก จดเขตที่สูงทางตะวันตกของภาคกลาง ภาคเหนือมีลักษณะภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม การประกอบอาชีพต่างจากภาคอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครื่องจักสานภาคเหนือมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นต่างไปจากเครื่องจักสานภาคอื่น ๆ

บริเวณภาคเหนือมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่มชนชาวไทยใหญ่ กะเหรี่ยง และกลุ่มชาวเขา ได้แก่ ลัวะ ทองสู อีกอหรือ อักข่า ลีซอ แม้ว ลาหู่หรือมูเซอ เย้า และละว้า กลุ่มชาวเขาเหล่านี้มีระบบสังคม ความเชื่อ และวิถีชีวิตเฉพาะกลุ่มแตกต่างกันไป และมีผลิตภัณฑ์จักสานที่มีรูปแบบเฉพาะกลุ่มแตกต่างกันไปด้วย

เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของภาคเหนือมีรูปแบบและการใช้สอยแตกต่างกันมากมายหลายประเภท แบ่งตามการใช้สอย ได้แก่ เครื่องจักสานที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เครื่องจักสานสำหรับใช้ในครัวเรือน เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องมือจับและดักสัตว์ เป็นต้น แบ่งตามประเภทของวัตถุดิบ เช่น เครื่องจักสานไม้ไผ่ หวาย ใบลาน ใบตาล เป็นต้น

ภาชนะใส่สิ่งของต่าง ๆ ของชาวเขาทำมาจากไม้ไผ่

1.5 เครื่องจักสานภาคอีสาน

เครื่องจักสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานซึ่งเป็นดินแดนที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ ครอบคลุมหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ยโสธร มุกดาหาร หนองบัวลำภู อุบลราชธานี อุตรดิตถ์ หนองคาย เลย สกลนคร ศรีสะเกษ จังหวัดต่าง ๆ เหล่านี้มีประวัติความเป็นมาและภูมิประเทศแตกต่างกันไป ผู้คนที่อาศัยอยู่ภาคอีสานมีหลายเชื้อชาติ เช่น กลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่กระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของภาคอีสาน คนไทยเชื้อสายญไทที่อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดกาฬสินธุ์และนครพนม คนไทยเชื้อสายญวน

ในบริเวณจังหวัดนครพนมและหนองคาย และคนไทยเชื้อสายเขมรและเชื้อสายส่วย คนไทยเชื้อสายต่าง ๆ เหล่านี้ มีขนบประเพณีความเชื่อ วิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้น เครื่องจักสานจึงมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการประกอบอาชีพ เครื่องจักสานภาคอีสานส่วนมากเป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่ เช่น ก่องข้าว กระติบข้าว ลอบ ไซ ขัน กระหย่อง ตุ่ม (วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2553. 151)

กระติบข้าว ภาชนะสานด้วยตอกสำหรับใส่ข้าวเหนียวนึ่ง รูปทรงกระบอก

2. วัสดุที่นำมาสร้างงานเครื่องจักสาน

2.1 ไม้ไผ่ เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่นิยมนำมาทำเครื่องจักสานกันแพร่หลายมากที่สุด เพราะมีทั่วไปแทบทุกภาคของประเทศ ไม้ไผ่ในประเทศไทยมีหลายชนิด แต่ละชนิดมีคุณสมบัติที่สามารถนำไปใช้จักสานได้ดีแตกต่างกันไป โดยที่นิยม คือ

2.1.1 ไผ่สีสุก นิยมนำมาทำเครื่องจักสานกันอย่างแพร่หลายตามหัวไร่ปลายนาทุกภาคของประเทศ เพราะมีผิวสวย เนื้อหนาและแข็ง ลำต้นตรง นำมาทำเครื่องจักสานและใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น ทำไม้พอง บันได และทำเครื่องจักสานนานาชนิด

2.1.2 ไผ่ซาง เป็นไม้ขนาดกลาง ปล้องยาว เนื้ออ่อน ขึ้นทั่วไปทางภาคเหนือ นิยมนำมาทำเป็นเครื่องจักสานได้ดี

2.1.3 ไผ่บงหรือไผ่ตง เป็นไม้ขนาดใหญ่ ลำต้นตรง ไม่มีหนาม นำมาทำเป็นเครื่องจักสานได้ดี

2.1.4 ไผ่รวก เป็นไผ่ที่ขึ้นเป็นกอแน่น ลำต้นขนาดเล็ก มีความสูงประมาณ 7 - 15 เมตร ส่วนโคนมีเนื้อหนาเกือบตัน ที่ปลายลำมีเนื้อบาง ถ้าพบในบริเวณที่มีความชุ่มชื้นสูง ลำต้นจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 - 7 เซนติเมตร ถ้าพบในที่แห้งแล้งจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 - 4 เซนติเมตร ลำมีสีเขียวอมเทา ปล้องยาวประมาณ 15 - 30 เซนติเมตร กาบมักจะติดันอยู่นาน สีฟาง ด้านหลังปกคลุมด้วยขนอ่อนสีขาว มีร่องเป็นแนวเล็ก ๆ ไปถึงปลาย เป็นไผ่ที่กระจายพันธุ์ตามธรรมชาติในบริเวณประเทศพม่า จึงพบไผ่ชนิดนี้มากในบริเวณภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันตก บริเวณจังหวัดกาญจนบุรี

2.1.5 ไผ่เหี้ยะ เป็นไม้ที่รู้จักกันดีในภาคเหนือ ขึ้นทั่วไปในบริเวณป่าดงดิบหรือป่าผสมผลัดใบที่มีไม้สักเฉพาะตามริมห้วยต่าง ๆ ลักษณะเด่นของไผ่ชนิดนี้คือ เนื้อลำบางมากตั้งแต่โคนถึงยอด มีขนาดปล้องยาวมาก ประมาณ 50 - 70 เซนติเมตร สูงประมาณ 18 เมตร ไผ่เหี้ยะเป็นไม้ขนาดย่อม ลำเรียว ขาวบ้านในภาคเหนือนิยมนำมาทำฟ้าย่าน เครื่องมือจับปลา กระบอกลำน้ำ และเครื่องจักสาน

2.1.6 ไม้ข้าวหลาม มีมากในบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขึ้นกระจายเป็นกลุ่ม ๆ ในป่าผสมผลัดใบ ชื่อพื้นเมืองอาจเรียก ไม้ข้าวหลาม ไม้ป้าง เป็นไม้ขนาดกลาง ชูลำสวยงาม กอไม้แน่นจนเกินไป ลำต้นตรงสีเขียวอมเหลือง ขนาดลำเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 - 6 เซนติเมตร ปล้องยาวประมาณ 30 เซนติเมตร สูง 7 - 8 เมตร ข้อสั้นเล็กน้อย แต่ละลำจะแตกกิ่งย่อยขนาดเล็กเท่า ๆ กันจำนวนมาก และเกือบตั้งฉากกับลำเรียวขึ้นไป คล้ายฉัตร ไม้ชนิดนี้ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ตั้งแต่ใช้เผาข้าวหลาม เครื่องจักสาน ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ทำฟาก ฝา เพดานบ้าน ทำโรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์ จนถึงนำไปทำเป็นตะแกรงแทนเหล็กสำหรับยัดคอนกรีตในงานก่อสร้าง นอกจากนี้ ไม้หลายชนิดซึ่งเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการนำมาทำเครื่องจักสานได้ดีแล้วยังมีวัตถุดิบจากธรรมชาติอีกหลายชนิดที่นำมาใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี

ไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นกอ ลำต้นสูง ขยายพันธุ์โดยการแตกหน่อ
เหมาะสำหรับทำเป็นเครื่องจักสานทุกชนิด

2.2 หวาย เป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่เป็นกอ มีใบเรียวยาวผิวเกลี้ยง เนื้อเหนียว และยึดหยุ่นได้ดีกว่าวัสดุอื่น ๆ ทำให้สามารถจักหรือตอกเป็นเส้น หรือแผ่นบาง ๆ ได้ง่าย การนำหวายไปทำเครื่องใช้ จะมีตั้งแต่ตะกร้าหรือกระบุง กระจาด กระเป่า ที่จะใช้หวายเพียงอย่างเดียว ไปจนถึงเฟอร์นิเจอร์ชิ้นใหญ่ อย่างโต๊ะหรือเก้าอี้ ที่จะมีการใช้หวายร่วมกับวัสดุอื่น ๆ อย่างไม้ไผ่หรือใบตาล

หวาย มีลักษณะลำต้นยาว ผิวเกลี้ยง เหนียว ขึ้นเป็นกอมีหลากหลายพันธุ์

2.3 กระจูด เป็นพันธุ์ไม้จำพวกกก มีขึ้นตามชายหนอง บึง จะสูงประมาณ 2 เมตร มีลักษณะคล้ายต้นกก ปัจจุบันบริเวณริมทะเลน้อย ได้กลายเป็นแหล่งปลูกกระจูดแหล่งใหญ่ที่สุด ชาวบ้านมีอาชีพสานเสื่อกระจูดขาย อย่างเป็นลำเป็นสัน การสานเสื่อกระจูดเริ่มด้วยการตัดต้นกระจูดที่มีขนาด ตามต้องการมัดรวมกัน เพื่อคัดเอากระจูดที่มีความยาวใกล้เคียงกันได้ด้วยกัน แล้วนำต้นกระจูดคลุกลงในโคลน เพราะดินโคลนจะช่วยรักษาไม่ให้เปลือกกระจูด

แตก และมีสีเหลืองดูสวยงาม เมื่อคลุกโคลนแล้วนำไปตากแดดให้ต้นกระจูดเหี่ยวจนเกือบแห้ง นำไปบดทับด้วยลูกกลิ้งหนัก ๆ หรือจะใช้สากหนัก ๆ กระทบให้ต้นกระจูดแบนก็ได้ ใช้เป็นเครื่องจักสานได้หลายอย่าง เช่น เสื่อสำหรับรองนั่ง ปูนอน กระจอบ กระจูดมีมากในบริเวณภาคใต้ มีลำต้นกลม ข้างในกลวง มีเยื่ออ่อนชั้นเป็นข้อ ๆ ขึ้นในที่ชื้นแฉะ

กระจูด เป็นพันธุ์ไม้จำพวก “กก” ลักษณะลำต้นกลม ออกดอกเป็นกระจุกแน่น สูงประมาณ 1-2 เมตร

2.4 กก เป็นวัชพืชน้ำที่จะออกดอกในฤดูฝน ซึ่งนอกจะพบได้ทั่วไปตามหนองหรือริมบึงแล้ว ก็มีการนำต้นกกมาแต่งบ้านและสวนหย่อม รวมทั้งเป็นวัสดุหลักในการจักสาน เพราะมีลำต้นที่เหนียวและเรียวยาว จึงนำมาทำเป็นเครื่องใช้ได้หลายอย่าง ทั้งกระเช้า กระสอบ หมวก หรือที่นิยมมากที่สุดก็คือการนำมาสานเป็นเสื่อนั่นเอง

กก เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นในที่น้ำแฉะ ลำต้นกลมสูง

2.5 ลิเภาหรือย่านลิเภา พบมากในบริเวณภาคใต้ มีลักษณะเป็นเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง ขนาดประมาณหลอดกาแฟ ลำต้นเป็นเถา ใบหยิกงอขึ้นตามภูเขา เทือกเขา และป่าละเมาะ ในการใช้ต้องนำลำต้นมาลอก เอาแต่เปลือก แล้วจักเป็นเส้น ๆ ย่านลิเภาส่วนใหญ่จะนำมาสานเป็นลายเขียนหมาก พาน เป็นต้น

ลิเกาหรือย่านลิเกา ลำต้นเป็นเถา ใบเล็กยาวเป็นใบหยัก ๆ
ขึ้นในที่ลุ่มดินปนทราย อากาศชื้น มีมากในภาคใต้

2.6 ลานหรือไม้ลาน มีลักษณะลำต้นสูงคล้ายกับมะพร้าว ใบแผ่เป็นแผงออกเหมือนพัด จะนิยมนำมาทำเครื่องจักสาน โดยจักใบออกเป็นเส้นคล้ายเส้นตอก ส่วนใหญ่จะใช้แต่ใบอ่อนในการนำมาสานเป็นหมวกหรือท่อโครงจากไผ่อีกที บางครั้งก็นำไปย้อมสีให้สวยงามก่อนนำมาสานหรือทำของเล่นต่าง ๆ เช่น ปลาตะเพียน ตักแตน ตะกร้อ พัด แล่งอบ

ลานหรือไม้ลาน เป็นต้นไม้ตระกูลปาล์มเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว คล้ายต้นตาล
ใช้ใบทำเครื่องจักสาน

2.7 ก้านมะพร้าว เป็นส่วนหนึ่งของต้นมะพร้าว เป็นต้นไม้สารพัดประโยชน์ที่นำมาใช้งานได้แทบทุกส่วนของต้นมะพร้าว โดยการนำก้านมะพร้าวหรือส่วนที่เป็นแกนใบมาใช้เป็นวัสดุในการทำเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระเช้า กระจาด ที่รองจานหรือเสวียนหม้อ นำส่วนที่เป็นใบมาทำจากมุงหลังคาบ้าน

ก้านมะพร้าว โดยทั่วไปจะใช้ส่วนใบมาทำเครื่องจักสาน
สำหรับก้านใช้ทำไม้กวาดทางมะพร้าว

2.8 คล้า เป็นต้นไม้ป่า คล้ายกก ผิวเหนียว จึงนำมาจักเป็นเส้นเหมือนหวายและไม้ไผ่ ภาคใต้นิยมนำมาเป็นเครื่องจักสาน ต้นคล้าหรือต้นแห่จัดเป็นไม้ล้มลุกหรือเป็นไม้ยืนต้นที่มีเนื้ออ่อน เจริญเติบโต ขึ้นเป็นพุ่มหรือเป็นกอ และมีอายุหลายปี ลำต้นมีทั้งแบบตั้งตรงและเป็นแบบเลื้อย มีเหง้าหรือหัวอยู่ใต้ดิน สามารถแตกหน่อได้ ลำต้นกลมเป็นสี่เหลี่ยมออกเป็นข้อ ๆ และมีข้อปล้องยาว หากรวมทั้งก้านและใบจะมีความสูงประมาณ 1 - 2 เมตร บ้างว่าสูงประมาณ 2 - 4 เมตร มีถิ่นกำเนิดตามธรรมชาติในที่เป็นน้ำหรือเป็นโคลน

ตามริมคลอง ริมสระหรือตามลำธาร ในประเทศไทยสามารถพบได้ทุกภาคตาม ริมห้วยหรือตามหุบเขาที่มีความชุ่มชื้น ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 800 เมตร และมักจะพบได้มากทางภาคตะวันออก ภาคกลาง และในจังหวัด จันทบุรี ต้นนำมาตากแห้ง ใช้ในการจักสาน เช่น การสานเสื่อ กระติบข้าวเหนียว เป็นต้น ใบคล้า ใบเป็นใบเดี่ยวออกตามข้อ ลักษณะของใบเป็นรูปไข่ยาวหรือ เป็นรูปรียาว ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ ใบมีขนาดกว้างประมาณ 10 - 20 เซนติเมตร และยาวประมาณ 20 - 35 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นสีเขียว หลังใบและท้องใบเรียบมักมีลวดลายและสีสันทนใบที่สวยงาม โคนต้นมี กาบใบหุ้ม แผ่นใบทั้งสองด้านของเส้นกลางใบจะไม่เท่ากัน ในขณะที่ใบยังอ่อน ด้านใหญ่จะม้วนหุ้มด้านเล็กไว้ และตรงรอยต่อของก้านใบกับแผ่นใบจะ โป่งออก ทำหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของใบ ซึ่งในเวลากลางคืนใบจะกางออก และห่อขึ้นในช่วงเวลากลางวันคล้ายกับการพนมมือ ส่วนก้านใบยาวประมาณ 10 - 20 เซนติเมตร

คล้า มีลักษณะลำต้นยาว ขึ้นอยู่บริเวณริมคลอง ใช้ลำต้นในการจักสาน

2.9 หญ้าแฝก เป็นพืชขึ้นแน่นเป็นกอ และมีระบบรากหยั่งลึกและแผ่กระจายลงไปในดินตรง ๆ เหมือนกำแพง จึงเหมาะในการใช้ในการยึดดินป้องกันการพังทลายของดิน สามารถนำมาใช้ปลูกหลังคาทำหมวก หญ้าแฝกที่มีใบเหมาะสมที่จะนำมาทำงานหัตถกรรมเป็นชนิดหญ้าแฝกหอม ได้แก่ พันธุ์ “ศรีลังกา” แหล่งพันธุ์ “กำแพงเพชร 2” “สุราษฎร์ธานี” และ “สงขลา 3” แฝกหอมนี้มีลักษณะเป็นมันและยาว เมื่อถูกน้ำใบจะนิ่มจึงเหมาะที่จะนำมาทำงานหัตถกรรมได้ดี วิธีเตรียมใบหญ้าแฝกก่อนนำมาสาน มีวิธีการเตรียมที่ง่ายและสะดวกโดยนำใบหญ้าแฝกมาตากแดด อาจจะตากบนตะแกรงยกพื้น เพื่อให้อากาศถ่ายเทด้านล่างได้ด้วย ก็จะทำให้ใบแห้งเร็วยิ่งขึ้น ใช้เวลาตาก 3 - 6 วัน หลังจากนั้นก็จะนำมาจักให้ได้ขนาดตามต้องการ ก่อนสานควรแช่น้ำหรืออาจจะลบน้ำที่ใบแฝกขณะสานก็ได้ จะช่วยให้ใบนิ่มและไม่บาดมือ

หญ้าแฝก ใช้ใบนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน

2.10 ผักตบชวา มีชื่อเรียกตามท้องถิ่น เช่น บัวลอย ผักปง ผักตบ ผักปอด ผักป่อง สวะ ผักยะว้า ผักอีโยก เป็นวัชพืชขึ้นน้ำ ประเภทใบเลี้ยงเดี่ยว ลอยน้ำ ทรงพุ่มกลม สูงประมาณ 50 - 100 เซนติเมตร นำมาผลิตเป็นกระเป๋ามวก เสื้อ ตะกร้า กระบุง และรองเท้า

ผักตบชวา เป็นไม้น้ำใช้ลำต้นนำมาตากแห้งเพื่อใช้ทำเครื่องจักสาน

2.11 เตยทะเล เตยปาหนัน หรือต้นลำเจียก เป็นไม้ต้นขนาดกลาง เป็นพืชตระกูลปาล์ม มักขึ้นอยู่ทั่วไปในภาคใต้โดยเฉพาะดินทรายและใกล้หนองน้ำ หรือตามแนวป่าโกงกาง ลำต้นเป็นกอใหญ่ขนาดความสูงประมาณ 4 - 5 เมตร ใบมีสีเขียวยาวมีหนามที่ริมใบเหมือนใบสัประด แต่ใบจะยาว ใหญ่ และหนากว่าใบสัประด มีคุณสมบัติของเส้นใยที่พิเศษ มีความเหนียว เมื่อนำมารีดเอาหนามออกแล้วลนไฟ จะทำให้เส้นใยนุ่ม มีความยืดหยุ่น เป็นมันเงา มีคุณสมบัติเหนียว ผิวมัน ไม่มีเชื้อรา จึงเหมาะที่จะนำมาทำเป็นงานจักสาน ก่อนนำมาสานต้องจิกเอาหนามริมใบออกแล้วย่างไฟ แขน้ำ แล้วจึงจักเป็นเส้นตอกได้

เตยทะเล เตยป่าหน้น หรือต้นลำเจียก มีลักษณะเป็นกอ ใบแคบยาวเรียวแหลม
ใช้ใบทำเครื่องจักสาน

3. เครื่องมือที่ใช้ทำเครื่องจักสาน

กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้มีความจำเป็นมากในการสานเครื่องจักสาน ช่างจักสานทุกคนจะมีเครื่องมือเป็นของตัวเองประจำตัว เครื่องมือบางชนิดดัดแปลงจากสิ่งของที่เหลือใช้ในครัวเรือน และหาซื้อได้ในตลาดท้องถิ่น เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในงานจักสานมีดังนี้

3.1 มีด เครื่องมือสำหรับแปรรูปวัตถุดิบจากธรรมชาติ มาเป็นวัสดุสำหรับทำเครื่องจักสาน มีดที่ใช้กันทั่วไปเป็นมีดเหล็กกล้า เนื้อแกร่ง มี 2 ชนิด คือ

3.1.1 มีดโต้ หรือมีดอีโต้ สำหรับผ่าและตัด มักเป็นมีดขนาดใหญ่ สันหนา ใช้ตัดและผ่าไม้ไผ่ หวาย หรือไม้อื่น ๆ ที่จะทำให้เครื่องจักสานมีขนาดตามความต้องการและก่อนที่จะนำไปเหลาจักเป็นดอกหรือเส้นบาง ๆ

มีดโต้หรือมีดโอโต้ ใช้สำหรับฟัน ตัด ผ่าไม้ สันมีดมีความหนา

3.1.2 มีดตอก มีดชนิดนี้มีประโยชน์ใช้สอยตามชื่อ คือ ใช้สำหรับจักตอกหรือเหลาหวาย เป็นมีดปลายเรียวแหลม ปลายและด้ามงอน ส่วนมากตัวมีดจะสั้นกว่าด้าม เพราะในการจักหรือเหลาตอก จะใช้ด้าม สอดเข้าไประหว่างแขนกับลำตัว เพื่อให้จักหรือเหลาตอกได้สะดวก มีดชนิดนี้ จะมีสันบาง เพื่อให้จักได้ดี ส่วนปลายที่งอนแหลมนั้นจะใช้เจาะหรือคว้านได้ด้วย มีดตอกทั่วไปจะมีรูปร่างคล้ายคลึงกันดังกล่าว แต่อาจมีรูปร่างพิเศษแตกต่างกันบ้าง ตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่นและช่างจักสานแต่ละคน

มีดตอก ใช้สำหรับจักและเหลาตอก หวาย รูปเรียวปลายแหลม

3.2 เครื่องจักเลียด ใช้ชักเส้นตอกและเส้นหวาย มีขนาดสม่ำเสมอ เท่ากันทุกเส้นลดความคม และเกลาให้กลมกลิ้ง ทุกเส้นมีความเรียบร้อยสวยงาม เพื่อใช้ในการถักตอกแต่งเครื่องจักสาน ทำจากวัสดุที่หาง่ายในครัวเรือน เช่น จานสังกะสี ฝาปีนโต และฝากระป๋องนม มาเจาะด้วยเหล็กหมาด หรือใช้ตะปู ตอกเจาะให้เป็นรูที่มีขนาดแตกต่างกัน ตามความต้องการใช้งาน

เครื่องจักเลียด ใช้ชักหรือเหลาเส้นตอกหรือหวาย มีขนาดสม่ำเสมอ

3.3 เลื่อย การใช้เลื่อยจะใช้เลื่อยแตกต่างกันออกไป ถ้าต้องการ ความเร็วและงานที่ไม่ละเอียดมากนัก จะใช้เลื่อยฟันหยาบ ส่วนงานที่ต้องการ ความประณีต ต้องใช้เลื่อยที่มีฟันละเอียด แยกได้ดังนี้

3.3.1 เลื่อยลันดา ยังแบ่งเป็น 2 ชนิด คือฟันละเอียด ชนิดหนึ่ง ทำไว้สำหรับงานตัด คือการตัดขวางไม้ เช่น ตัดไม้ไผ่ออกเป็นท่อน ๆ ส่วนอีกชนิดหนึ่งมีลักษณะฟันหยาบใช้สำหรับงานโกรกหรือผ่า คือ การตัดไม้ ตามความยาวของเสี้ยนไม้นั่นเอง

ลักษณะของเลื่อยฟันดา

3.3.2 เลื่อยลอ มีลักษณะเป็นเลื่อยสันแข็งมีฟันคล้ายเลื่อยตัด แต่ละเอียดกว่าใบเลื่อย เลื่อยลอบางชนิดมือจับเป็นไม้คล้ายสิ่ว เหมือนมีดอีโต้ มักใช้กับงานที่ละเอียด ประณีต หรือใช้บากไม้เวลาเข้าไม้

ลักษณะของเลื่อยลอ

3.4 กะลมังอะลูมิเนียม ใช้สำหรับในการใส่เป็นภาชนะต้มเพื่อการย้อมสี ต้มน้ำให้เดือดใส่สีลงไป ในน้ำ นำไม้ไผ่ หวายไปย้อม สาเหตุที่ใช้กะลมังอะลูมิเนียมเพราะไม่เป็นสนิม ทำความสะอาดได้ง่าย

3.5 เหล็กหมาด ทำจากเหล็กเส้นก้านรุ่มหรือชีลวดรถจักรยาน ฝนลายให้เหมาะ บางท้องถิ่นใช้เข็มปักของการถักไหมมาลับให้แหลมแล้ว ต่อด้ามเพื่อความสะดวกในการจับ ใช้สำหรับเจาะ ไซ จัด แฉง นำเส้นตอก หรือ เส้นหวายให้ร้อยผ่านเครื่องจักสานที่สานเสร็จแล้วเพื่อตกแต่งบริเวณขอบปาก และก้นกระบุง กระจาด และกระป๋าสุภาพสตรีให้มีความเรียบร้อยและสวยงาม นอกจากเหล็กหมาดมีลักษณะปลายแหลมแล้วยังมีเหล็กหมาดลักษณะปลายทอ

หรือปลายแบน เพื่อใช้เจาะหรือไขไม้ให้เป็นรู มักใช้เจาะรูผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เมื่อต้องการผูกหวายเสริมโครงสร้างให้แข็งแรง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2541 : 8)

เหล็กหมาด เป็นเหล็กปลายแหลมขนาดเล็ก ใช้ไขหรือเจาะให้เป็นรู

3.6 กรรไกร ใช้สำหรับตัดชิ้นส่วนของหวายที่เหลือ ขายหวายที่ไม่เรียบร้อย หรือไม่ต้องการทิ้ง เป็นการตกแต่งขอบปากและกัน ซึ่งเป็นขั้นตอนการเก็บงานของเครื่องจักสาน

3.7 ค้อน ใช้สำหรับงานการจักสาน ดังนี้

3.7.1 ค้อนหงอน เป็นค้อนเหล็กชนิดที่มีหงอนอยู่ที่หัว ส่วนที่ด้ามจะเป็นไม้ ส่วนหัวตรงที่ตอกตะปู เรียกว่า หน้าค้อน ทางด้านหงอนจะเอาไว้งอน ทางด้ามค้อนโดยทั่วไปจะกลึงเป็นรูปเล็กมากที่ส่วนกลางของด้ามเพื่อสะดวกในการทำงาน ขนาดของค้อนมักเรียกตามน้ำหนักเป็นปอนด์หรือออนซ์ หน้าค้อนใช้สำหรับตอกตะปู หรือเคาะเหล็ก เคาะไม้เบา ๆ ในบางโอกาส

ค้อนหงอน ใช้สำหรับเคาะ ตอก ทาบ ตี อีกด้านใช้สำหรับถอนหรือจัดตะปู

3.7.2 ค้อนเหล็กชนิดไม่มีหงอน โดยมากใช้ตอกตะปู

ขนาดเล็ก ลักษณะของค้อนชนิดนี้ส่วนหัวจะเป็นเหล็ก ด้านหน้าค้อนเรียบ ส่วนด้านหลังเป็นเหล็กตัน ยื่นเป็นหงอนธรรมดา นอกจากนั้นยังใช้ตอกตะปูในที่คับแคบ ซึ่งไม่สามารถใช้ค้อนหงอนได้

ค้อนเหล็กชนิดไม่มีหงอน ใช้สำหรับบริเวณพื้นที่แคบ

3.7.3 ค้อนไม้ เป็นค้อนที่ทำจากไม้ทั้งหมด ส่วนหัวและส่วนด้ามมีขนาด 3 นิ้ว และยาว 5 นิ้ว ตามลำดับ ส่วนหัวเป็นไม้แท่งกลึงกลมหรือสี่เหลี่ยม ส่วนที่หน้าค้อนจะมีส่วนนูนเล็กน้อยเพื่อเหมาะกับการตอก หรือถ้าใช้กับส่วเจาะรูเดียวและประกอบเดียว ทำให้เนื้อไม้ไม่ชำรุดเพราะมีการยืดหยุ่นได้ดี

ค้อนไม้ ใช้สำหรับตอกหรือทุบ วัสดุที่มีความอ่อนนุ่ม

3.8 คีม สำหรับการจักสาน มีดังนี้

3.8.1 คีมไม้ เป็นเครื่องมือสำหรับคิบทาของใช้ต่าง ๆ ต่อมาถึงพัฒนาการมาเป็นคีมเหล็กในปัจจุบัน คีมไม้สมัยก่อนใช้จับกระดิ่ง ตะแกรง ดึงเส้นตอก และบิดสิ่งของต่าง ๆ ได้ตามต้องการ

คีมไม้ ใช้สำหรับหนีบขอบด้านของเครื่องจักสาน

3.8.2 คีมเหล็ก ใช้หนีบเข้าขอบภาชนะ บางครั้งจะใช้ดึงเส้น

ตอกเวลาสาน

คีมเหล็ก พัฒนามาจากคีมไม้ ใช้สำหรับหนีบขอบด้านบนเครื่องจักสาน

3.9 เหล็กปลายแหลม ใช้สำหรับเจาะ ไซ จัด แกะ ให้เป็นรู

เหล็กปลายแหลม ปลายทำด้วยโลหะ ด้ามจับทำด้วยไม้

3.10 เหล็กส่งหัวตะปู ทำจากเหล็กแท่งตัน ยาวประมาณ 4 - 5 นิ้ว มักจะเป็นเหล็กที่แข็งแรง จึงมีความแข็งแรงทนทาน ใช้ในการส่งหัวตะปูให้จมลึกไปกว่าระดับพื้น เพื่อประโยชน์ในการเก็บรอยตะปูที่จะเกิดขึ้นตอนเคลือบผิว การเก็บรอยตะปูจะช่วยให้ชิ้นงานที่ออกมาดูประณีตมีราคามากขึ้น

เหล็กส่งหัวตะปู ใช้สำหรับส่งหัวตะปูให้มีระดับเสมอหรือต่ำกว่าเครื่องจักสาน

3.11 ถังหรือกะละมังใส่น้ำ ใช้บรรจุน้ำเพื่อแช่ หรือจุ่มตอกให้อ่อนนุ่ม ช่วยให้เส้นตอกไม่แตกหักในขณะสานเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือง่าย ๆ ที่สามารถผลิตได้ในครัวเรือน สามารถหาได้ในท้องถิ่น ราคาไม่แพง เครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่าง ๆ จะเป็นของส่วนตัว ไม่ปะปนกับผู้อื่น เพราะมีความถนัดในการปฏิบัติงานสามารถใช้ปฏิบัติงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพดี

4. การบำรุงรักษาเครื่องมือ

การบำรุงรักษาเครื่องมือ เป็นสิ่งจำเป็นที่เราควรฝึกให้เป็นนิสัย หลังจากการปฏิบัติงานเสร็จแล้ว ควรเก็บเครื่องมือให้เรียบร้อย เพราะการเก็บรักษาเครื่องมือให้ถูกวิธีจะเป็นการช่วยถนอมรักษาเครื่องมือให้ใช้งานได้นาน ไม่ชำรุดหรือเสียหายง่าย และสามารถหยิบใช้ได้สะดวกเมื่อต้องการใช้งาน การจัดเก็บเครื่องมือมีหลายวิธี อาจจะเก็บไว้บนชั้นในตู้ หรือแขวนไว้กับผนัง โดยแยกเก็บเป็นประเภทการใช้งาน การจัดเก็บแต่ละวิธีต้องคำนึงถึงประโยชน์ ความเหมาะสม ความปลอดภัย และสามารถหยิบใช้ได้สะดวก ซึ่งควรปฏิบัติดังนี้

1. ใช้เครื่องมือให้ถูกประเภท ถูกหน้าที่ และตามวิธีการใช้งาน
2. ใช้เครื่องมืออย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เครื่องมือเกิดการชำรุดเสียหาย
3. เมื่อปฏิบัติงานเสร็จแล้วต้องเช็ด ถู ทำความสะอาดเครื่องมือทุกครั้ง ถ้าเป็นเครื่องมือที่ทำด้วยโลหะให้หยอดด้วยน้ำมันเพื่อป้องกันสนิม
4. เก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย

5. ขั้นตอนการกำเครื่องจักสาน

5.1 วิธีการจักตอก

1) การจักตอกขึ้น แบ่งไม้ไผ่ออกเป็นชิ้น ๆ ตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดจักตอกเอาส่วนในออก (ซี่ตอก) จักในส่วนที่เหลือออกเป็นเส้นบาง ๆ แล้วหลาวให้เรียบร้อย ตากแดดให้แห้ง

2) การจักตอกตะแคง ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกเป็นเบื้องต้น แต่การจักให้เป็นเส้นตอก จะทำการจักทางผิวเป็นเส้นเล็กกว่าตอกขึ้น ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตากแดด

3) การจักไพล ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกตะแคง แต่การหลาว จะหลาวให้เป็นเส้นกลมแบบเท่ากัน ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตากแดด

5.2 วิธีการสาน

การสาน เป็นขั้นตอนที่ยาก และต้องใช้ความละเอียดมากที่สุด เริ่มจากการก่อฐานด้านล่าง ด้วยเส้นตอก 2 ชนิด คือ ตอกยืน (ตอก - ตั้ง) ซึ่งจะมีลักษณะคอดตรงกลางต่างจากตอกทั่ว ๆ ไป และตอกนอน (ตอกสาน) ที่มีขนาดกว้างเท่ากันทั้งเส้นตอกปกติ เหตุที่ตอกยืนมีลักษณะพิเศษ เนื่องมาจากเมื่อสานเสร็จจะได้ตะกร้าที่มีฐานเล็ก และค่อย ๆ บานขึ้นบริเวณปาก

5.3 วิธีการรมควัน

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสานเพื่อเพิ่มความแข็งแรง สวยงาม แก่เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ หวาย ในส่วนที่ต้องการเสริมเป็นพิเศษ ได้แก่ ปาก ขา หู การผูกและพันด้วยหวาย จะเสริมให้เครื่องจักสานเกิดความสวยงาม การรมควันจะทำในวันที่ไม่มีลม ใช้ฟางพรมน้ำหมาด ๆ เป็นเชื้อเพลิงเพื่อให้เกิด

คว้นมาก รมจนเครื่องจักสานมีสีเหลืองเท่ากันทั้งใบ แล้วนำมาเข้าส่วนประกอบ หวาย มีการผูกปาก พันขา ใส่ฐานและหูหิ้ว

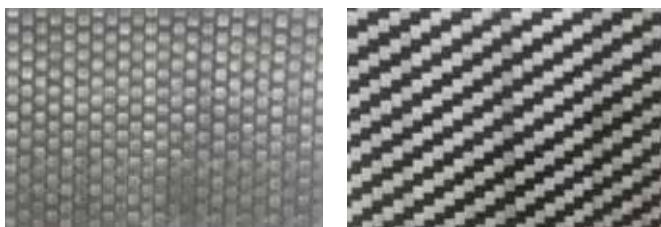
5.4 การถักและพัน

เมื่อรวมวันเรียบร้อยแล้วก็นำมาเข้าส่วนประกอบ หวาย มีการผูกปาก พันขา ใส่ฐานและหูหิ้ว เพียงเท่านี้ก็จะได้ออกมาเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้อย่างสวยงามแล้ว ยังใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่างเช่นกัน

6. ลวดลายในการสานเครื่องจักสาน

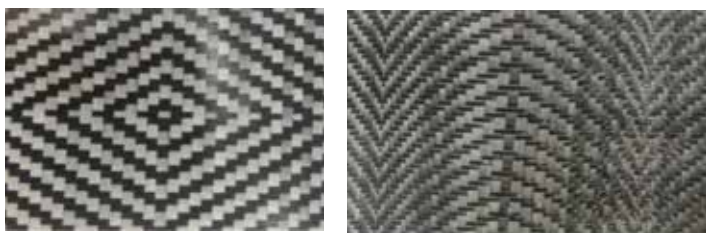
ลวดลายของเครื่องจักสานในแต่ละท้องถิ่น มีลวดลายเฉพาะท้องถิ่น ที่แตกต่างกันไป และมีชื่อเรียกลายต่าง ๆ แตกต่างกันแม้จะเป็นลายชนิดเดียวกัน ก็ตาม ลักษณะของการสร้างลวดลายแบ่งได้เป็นแบบต่าง ๆ ดังนี้

6.1 ลายแม่บท เป็นลายที่มีลักษณะประจำตัวเด่นชัด มีกฎเกณฑ์ การสานแน่นอน เช่น ลายขัด ยกหนึ่งข่มหนึ่ง หรือลายสอง ยกสองข่มสอง เป็นต้น ลายแม่ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้นกำเนิดที่ทำให้มนุษย์รู้จักนำวัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ใบลาน กระจุต และค้ำ มาสานเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มาหลายยุคหลายสมัย และได้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ลายแม่บท

6.2 ลายพัฒนา เป็นลายที่พัฒนามาจากลายแม่ กฎเกณฑ์การสานยังแน่นอนอยู่ แต่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น ลักษณะเด่นของลายแม่มียังปรากฏเด่นชัด ส่วนลายจะเปลี่ยนแปลงเป็นรูปร่างง่าย ๆ ขึ้น ลายดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของช่างสานไทยแต่โบราณที่รู้จักดัดแปลงและพัฒนาลายสานต่าง ๆ เหล่านี้ให้เป็นรูปแบบที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและสวยงาม เช่น ลายลบน้ำ ลายดีหล่ม ลายดีตะแคง ลายคุบ เป็นต้น

ลายพัฒนา

6.3 ลายประดิษฐ์ เป็นลายที่ช่างสานประดิษฐ์ ให้เป็นลวดลายต่าง ๆ ตามความรู้สึกนึกคิดของช่างสานเอง โดยอาศัยลายแม่บทและลายพัฒนาเป็นหลักในการสาน กฎเกณฑ์ของลายแม่บทและลายพัฒนายังคงอยู่บ้าง แต่ไม่แน่นอนคงที่เสมอไป การใช้ตอกสีขนาดต่าง ๆ สานและประดิษฐ์ให้เป็นดอกดวงและลวดลาย แม้ว่าจะยังคงลักษณะของลายแม่กับลายพัฒนาไว้ก็ตาม ยังหมายถึงลายประดิษฐ์ด้วย เพราะอาศัยลวดลายเป็นหลักในการสาน ดังนั้นช่างสานไทยโบราณจึงได้แสดงออกถึงศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดไว้ในลายสานได้อย่างงดงาม เช่น ลายขิดตาแมว ขิดดอกจัน ขิดขอ ลายพัด ลายเสื่อกระจูด เป็นต้น (นิกร นุชเจริญผล. 2525 : 8)

ลายประดิษฐ์

7. การสร้างงานเครื่องจักสานไม้ไผ่ และหวาย

การสร้างงานเครื่องจักสานไม้ไผ่และหวาย เป็นวัสดุที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่ว ๆ ไป ราคาไม่แพง และเมื่อนำมาทำเครื่องจักสานจะได้ผลงานที่ดี สวยงาม และเป็นไปตามรูปแบบที่ต้องการ ทนทานต่อการใช้สอย วัสดุทั้ง 2 ชนิดนี้มีวิธีการจัดเตรียมดังนี้

7.1 ไม้ไผ่ เมื่อนำมาจัก ผ่า แบ่งเป็นเส้น เรียกว่า “ตอก” การจัดตอกมี 2 แบบ คือ จักเป็นเส้น “ตอกตะแคง” และจักเป็น “ตอกปิ่น” วิธีการจักตอกต้องเลือกไม้ไผ่สด ไม่อ่อนและไม่แก่เกินไป อายุของไม้ไผ่ที่เหมาะสมแก่การจักและสาน ระหว่าง 2 - 3 ปี ถ้าไม้ไผ่อ่อนเกินไปจะทำให้เส้นตอกหักง่าย เพราะเนื้อยังไม่มี ความเหนียว ความแข็ง และมอดชอบกิน ส่วนไม้ไผ่ที่แก่เกินไป

เส้นแข็งกรอบ เวลาจักเส้นตอกมักจะแตกฉีกเปราะหักง่าย เช่นเดียวกันไม้ไผ่ที่เหมาะสมมากในการจักสาน ได้แก่ ไม้สีสุก ไม้ลำมะรอก ไม้ไร่ ไม้พรวล ส่วนไม้อื่น ๆ ก็ใช้ได้เหมือนกัน แต่มักใช้ในงานหยาบ ๆ จะจักใช้ในงานละเอียดต้องระมัดระวัง ต้องมีความชำนาญในการจักมาก เมื่อต้องการเส้นตอกยาวขนาดใดก็ตัดสับปล้องไม้ให้ยาวตามขนาดที่ต้องการ เหลาข้อตาให้เรียบ ผ่าแบ่งกลางวงกระบอกปล้องไม้ไผ่ โดยใช้มีดอีโต้สับกลางวง ใช้ท่อนไม้เนื้อแข็ง หนักพอสมควร เคาะตีสันมีดให้คมแหวกเข้าตลอดลำท่อนไม้ ก็จะได้ไม้ 2 ซีก ต่อจากนั้นก็ผ่าแบ่งกลางของซีกไม้อีกต่อไปจนได้ขนาดเส้นตอกที่ต้องการผ่า ส่วนที่เป็นเนื้อเยื่อไม้วงในหรือที่เรียกว่า ขี้ไม้ออกทิ้งไป เหลาขูดเกลาเกลี้ยงให้หมด ทำเป็นขนาดเดียวกันทั้งหมดแบ่งกลาง จักซอยไปเรื่อย ๆ จนได้เส้นตอกหนาตามความต้องการ วิธีจักซอยเส้นตอกใช้มีดผ่าแบ่งกลางความหนาของเส้นตอก ประคองเส้นตอกให้ดี พลิกคมมีดแหวกไปมาเรื่อย ๆ เส้นตอกจะแยกออกเป็น 2 เส้น ในระหว่างการจักนั้น ถ้าเห็นว่าเส้นตอกข้างบนอ่อนหรือบางเกินไป ให้ใช้นิ้วมือข้างซ้ายซึ่งกำลังจับส่งขึ้นไม้อยู่ นั้น ดัด ดันขึ้นไม้ขึ้น ส่วนมือขวาจะเอาป้านมีดกดตอกเส้นล่างลงไปเล็กน้อยในทำนองเดียวกัน ถ้าเส้นตอกเส้นล่างอ่อนหรือบางก็จะทำเช่นเดียวกันอีกแต่กลับกัน เป็นการผ่อนเนื้อไม้ทิ้งไปมาให้มีความหนาบางสม่ำเสมอขึ้นนั่นเอง เมื่อเห็นว่าเนื้อไม้หนาบางเท่ากันแล้ว ก็ประคองคมพลิกแหวกเนื้อไม้ไปมาจนตลอดเส้น ครั้งสุดท้ายใช้เศษผ้าพันนิ้วมือ สำหรับรองรับเส้นตอก และคมมีดที่กดครูด เวลาเกลาเส้นตอกให้หมดเสี้ยนเสมอกันทุกเส้น เมื่อเห็นว่าเกลาทั้งสองหน้าได้เรียบเสมอกัน ก็เปลี่ยนไปเกลาอีกด้านหนึ่ง ทำนองเดียวกัน ก็จะได้เส้นตอกเรียบตลอดเส้นทั้งสองหน้า การจักตอกด้วยมีดนี้ เส้นตอกเรียบสวยงามเรียบร้อย เส้นตอกจะอ่อน แข็งเหมาะสมกับงานหรือไม่ขึ้น ย่อมขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้จักเท่านั้น ต้องฝึกหัดจักบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ

เส้นตอกที่จักผ่าแบ่งทางด้านผิวเรื้อย ๆ ไป ไม้ที่เหลาเกลาเหลียมแล้ว 1 ชิ้น จะจักได้เส้นตอกผิวหน้าเต็ม 1 เส้น นอกนั้นอีก 2 - 3 เส้นเป็นเส้นตอกเนื้อไม้ไฟไม่มีผิวติดอยู่เลย เรียกตอกแบบนี้ว่า “ตอกปิ่น” ถ้าจักทางด้านความหนาของไม้ไฟได้เส้นตอกติดผิวเรียบริมนอกทุกเส้น เรียกเส้นตอกนี้ว่า “ตอกตะแคง” ปกติแล้ว เส้นตอกที่เราจักทั้ง 2 วิธี จะเป็นเส้นตอกสีขาว นอกจากเส้นผิว

7.2 หวาย เป็นวัสดุที่เกิดจากธรรมชาติ อีกชนิดหนึ่งที่น่าสนใจนำมาทำเครื่องจักสานได้ บางอย่างใช้ประโยชน์ในด้าน รวบปาก ทำขอบ ผูกหู มัด พัน หรือสานลวดลายให้เป็นภาชนะสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ทำเป็นเครื่องเรือน เครื่องประดับ ของเล่น ได้อย่างมากมายพอ ๆ กับงานที่ผลิตจากไม้ไฟ หวายเป็นวัสดุที่มีมากในเขตภาคใต้ เป็นทรัพยากรที่มีในประเทศของเรา หวายมีมากมายหลายพันธุ์ หลายชนิด ซึ่งแต่ละชนิดนำมาใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน บางชนิดใช้ประโยชน์ได้ทั้งลำต้นโดยไม่ต้องจักผ่า และบางชนิดต้องนำมาจัก เหลา ให้เหมาะสมกับสภาพของงานที่จะสร้างสรรค์ เส้นหวายที่จักแล้วจะมีทั้งเส้นกลมและแบน เส้นกลมจะใช้สานหรือทำลวดลาย ส่วนเส้นแบนจะพันผูกมัด หวายที่จะนำมาใช้ในงานจักสานได้มีไม่กี่ชนิด เพราะบางชนิดมีความแข็ง จนไม่สามารถที่จะนำมาสานได้ หวายที่จะนำมาจักและสาน ได้แก่ หวายชุมพร หวายหิน หวายหอม หวายตะค้า และหวายกาหลง หวายที่กล่าวมานี้จะต้องเลือกหวายที่ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป เพราะถ้าอ่อนมากจะจักลากลำบาก มักจะขาด เส้นใยยังไม่มี ความเหนียวพอ หรือถ้าแก่เกินไปก็จะแข็งกระด้าง และอาจบาดเจ็บได้ เลือกลำต้นหวายที่ลำยาวตรง ข้อห่างและผิวเรียบเสมอ ไม่เป็นตามดหรือมอด กัดกินจนเป็นรอย ก่อนนำมาจักจะต้องเกลาข้อให้เรียบร้อยเสมอกัน เวลาจักจะต้องผ่าจากโคนไปหาปลาย คือ จากตามข้อปล้อง การจัก ผ่า ให้กำหนดว่า

ต้องการผ่าทั้งลำต้นเป็นกี่เส้น เช่น 2 4 6 หรือ 8 ในขณะที่เดียวกันอาจจะผ่าเป็น 3 5 หรือ 7 ก็ได้ตามต้องการ เมื่อผ่าได้แล้วเหลาให้พอม ผิวมีความเรียบสม่ำเสมอทั้งตลอดเส้น ถ้าต้องการทำเป็นหวายแบนต้องเหลาไสออก ส่วนหวายกลมไม่ต้องเหลาไสออก แล้วนำไปเรียงให้ได้ขนาดตามต้องการ ส่วนหวายแบนจะต้องนำมาขูดเอาไสออกเหลือแต่ผิวอีกครั้งหนึ่ง

การทำเครื่องจักสานของไทย ก็ทำขึ้นตามกระบวนการ เริ่มจากการ “จัก” คือ การเอามัดผ้าไหม ผ้า หวาย หรือวัสดุชนิดอื่น ๆ ให้แตกแยกออกจากกันเป็นเส้นบาง ๆ แล้ว “สาน” เป็นเครื่องจักสานประเภทต่าง ๆ ให้มีรูปทรงสอดคล้องกับการใช้สอยและความนิยม การใช้เส้นตอกหรือวัสดุที่มีลักษณะเป็นเส้นหนึ่งสลับกันไป เรียกว่า “ลายขัดหรือลายหนึ่ง จนถึง การสอดและขัด แยกออกไปเป็นลายที่ยากขึ้น เช่น ลายสอง ลายสาม จนถึง ลายที่มีลักษณะพิเศษออกไปอย่างลายฉลุหรือลายตาแบ่ง ลายดอกพิกุล และลายอื่น ๆ ที่ช่วยให้เครื่องจักสานมีความสวยงามควบคู่กับประโยชน์

8. ตัวอย่างการผลิตของเล่นและเครื่องใช้ที่เป็นประโยชน์

8.1 การสานแผ่นรอง (DOILY)

การสานแผ่นรอง (DOILY) เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมแค้นให้มีความงามโดดเด่นขึ้นอีกมาก เพราะเป็นงานฝีมือที่ต้องการรูปแบบที่เหมาะสมแก่ประโยชน์ใช้สอย แผ่นรองแบบนี้สามารถที่จะทำใช้เองได้ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อีกด้วย นอกจากจะใช้เป็นแผ่นรองแล้วยังดัดแปลง เพิ่มเติม เช่น ใช้เป็นของชำร่วยหรือแวนหน้ารถ โดยนำดอกไม้มาตกแต่งก็จะได้ประโยชน์อีกรูปแบบหนึ่ง

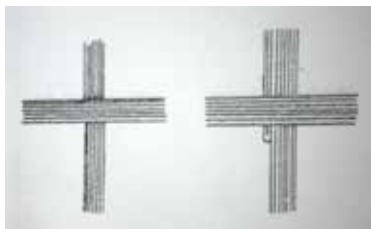
วัสดุ อุปกรณ์

1. หวายกลมเส้นเล็ก
 - ยาว 8 นิ้ว จำนวน 13 เส้น
 - ยาว 2 เมตร จำนวน 1 เส้น
 - ยาว 1 เมตร จำนวน 1 เส้น
2. เหล็กแหลม
3. กรรไกร
4. ชันน้ำ

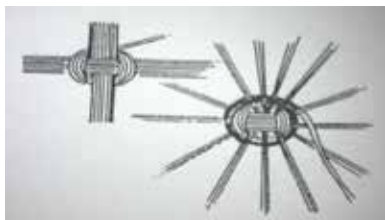
วิธีทำ

ก่อนที่จะลงมือทำ

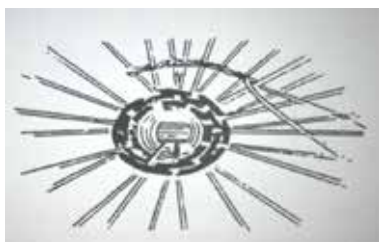
1. นำหวายแช่น้ำในชั้นน้ำประมาณ 5 นาที เพื่อให้หวายนิ่ม เวลาสานจะได้ไม่หัก
2. แบ่งหวายยาว 8 นิ้วเป็นชุด ชุดละ 6 เส้น จำนวน 2 ชุด และจำนวน 1 เส้น จำนวน 1 ชุด นำมาจัดวาง ดังนี้
 - นำหวายชุดละ 6 เส้น ทั้ง 2 ชุดมาวางทับกากบาทให้ได้กึ่งกลาง แล้วนำอีก 1 เส้นมาทาบครึ่ง วางบนส่วนใดส่วนหนึ่ง

- สานด้วยหวายเส้นที่ยาว 2 เมตร โดยวางทับเส้นบนสุดวนซ้ำ ๆ กัน 4 รอบ ต่อจากนั้นสานขัดขึ้นและลง สลับกันโดยแยกเส้นหวายออกทีละ 2 เส้น สานไปจนได้เส้นผ่าศูนย์กลาง $1\frac{1}{2}$ ซ่อนปลายหวายและตัดหวาย

- นำหวายยาว 1 เมตรมาพับครึ่ง สวมเข้ากับเส้นยืน โดยแยกหวายเส้นยืนเป็นเส้นเดี่ยว โดยให้ห่างจากเส้นรอบวง 1 เซนติเมตร สานด้วยหวาย 2 เส้น โดยให้หวายสานไขว้กัน ระหว่างหวายยืนทุกช่อง สานไป 4 รอบ ซ่อนปลายหวายแล้วตัด

- ตัดปลายหวายยื่นให้เหลือ 5 เซนติเมตรทุกเส้น แล้ว
โค้งข้าม 1 เส้นหวายสอดในเส้นที่ 3 โดยใช้เหล็กแหลมแทงนำทางก่อน ทำอย่างนี้
ทุกเส้นจนจบ

- ตัดแปลงเป็นของชำร่วยหรือแขวนหน้ารถ ตกแต่งเพิ่มเติม
โดยนำดอกไม้มาติดและเติมห่วงคล้อง 2 ห่วง เอาไว้แขวน ก็จะได้ประโยชน์
และสวยงามได้อีกหลายรูปแบบ

การสานแผ่นรอง (DOILY) นี้ สามารถที่จะตัดแปลงไปเป็น
กระเช้า หมวก แจกันได้อีกหลายรูปแบบ โดยการสานเพิ่มเติมให้กว้าง และ
ตัดแปลงรูปแบบได้ตามต้องการ โดยใช้วิธีสานเช่นเดียวกัน ผลงานนี้จะมี
รูปแบบออกมาอย่างไรต้องสุดแล้วแต่ผู้สร้างสรรค์ และมีจุดมุ่งหมายในการ
นำไปใช้ประโยชน์อย่างไร

ข้อเสนอแนะ วัสดุที่นำมาสานอาจเลือกใช้วัสดุอื่น ๆ ได้หลายชนิด เช่น วัสดุที่เหลือใช้ วัสดุสังเคราะห์ และวัสดุธรรมชาติ

8.2 การสานปลาดะเพียนจากใบลาน

ขั้นตอนการสานปลาดะเพียน

1. นำใบลานมาตัดเป็นเส้นยาว จำนวน 2 เส้น
2. นำใบลานเส้นที่ 1 มาพันมือ 2 รอบ
3. นำใบลานเส้นที่ 2 แล้วดึงมือที่พันออก ใช้มืออีกข้างหนึ่งจับไว้
4. นำใบลานเส้นที่ 2 มาพับครึ่งแล้วสอดเข้าไปในใบมะพร้าวที่พันไว้ในรอบแรก
5. เสร็จแล้วให้ใช้ใบลานเส้นที่ 2 เส้นล่างสอดช่องใบลานเส้นที่ 1 ห่วงแรก
6. กลับด้านหลังขึ้นมานำใบลานเส้นที่ 2 ปลายด้านล่างสอดช่องแล้วดึงจัดให้สวยงาม
7. ใช้กรรไกรตกแต่งครีบลำหาง

8. สานใบลานส่วนที่เป็นองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น กระจัง กระจกเงา ใบไม้ เม็ดปึกเป้าและลูกปลานำตัวปลาและเครื่องประกอบอื่น ๆ ระบายสีให้สวยงาม

9. นำลูกปลาและเครื่องประกอบอื่น ๆ ที่ตกแต่งแล้วมา ประกอบกับปลาตัวใหญ่ จะได้ปลาตะเพียนเป็นพวงสวยงาม

8.3 การสานตะกร้อจากใบมะพร้าวหรือใบลาน

ตะกร้อที่สานด้วยใบมะพร้าวหรือใบลาน จะเป็นตะกร้อรูป สีเหลี่ยม การสานตะกร้อชนิดนี้สำหรับเตะเล่น ต้องเลือกใบมะพร้าวที่ใบใหญ่ และกว้าง เมื่อสานแล้วก็สอดปลายหลาย ๆ ชั้นให้หนาขึ้น บางที่อาจจะใช้วัสดุ ขึ้นเล็ก เช่น ลูกแก้ว ใส่ไว้ในตะกร้อในขณะที่สานจุดประสงค์ก็เพื่อให้เกิด การถ่วงน้ำหนักตอนที้นำไปเตะเล่น

อุปกรณ์ ใบลาน 4 เส้นตัดหัว ท้ายเท่ากัน ยาวประมาณ

1 ฟุตครึ่ง

วิธีสานตะกร้อใบมะพร้าวหรือใบลาน

1. จับคู่ติดกันทั้ง 2 คู่

2. พับหัวทั้งสองข้าง

3. สอดตลอด

4. ทำทั้งสองอันเหมือนกัน

5. วางเรียงกันขวาทับซ้าย

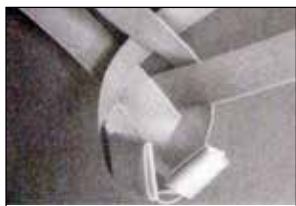

6. นำทั้ง 4 เส้น มาสานขัดกันแบบถักเปีย 4 เส้น

7. สานขัดกันไปมา จนสานแล้วขดเป็นรูปวงกลมประมาณ

5 - 6 ชั้น

8. ขยับเส้นที่สานและลายขัดให้ตรงแนวของเส้นที่สานขัดกันไว้

9. สอดปลายจนหมดทั้ง 4 เส้น

10. เพื่อกันไม่ให้ปลายหลุดง่าย สอดปลายกลับแล้วดึงให้แน่น
(ถ้าดึงไว้แน่นมากสอดปลายกลับไม่ได้ให้ใช้ปลายแบนเสียบนำทางไปก่อน)

11. ตัดปลายใบตาลให้เรียบร้อยก็ได้ลูกตะกร้อใบลานไว้เล่นแล้ว

ตัวอย่างข้อสอบภาคทฤษฎี นักจักสาน

จงเขียนเครื่องหมาย X ทับบนตัวอักษรหน้าคำตอบที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว

- งานจักสานถือเป็นงานประเภทใด
 - ก. อุตสาหกรรม
 - ข. หัตถกรรม
 - ค. ศิลปกรรม
 - ง. ประติมากรรม
- ข้อใดเป็นลายพื้นฐานของเครื่องจักสาน
 - ก. ลายขัด
 - ข. ลายทแยง
 - ค. ลายอิสระ
 - ง. ลายขด
- อุปกรณ์ชนิดใดที่ใช้ในการจักสานที่สำคัญที่สุด
 - ก. มีด
 - ข. ขวาน
 - ค. เลื่อย
 - ง. ตะปู
- มีผิวสวย เนื้อหนาแข็ง ลำต้นตรง เหมาะสำหรับการทำเครื่องจักสาน เป็นลักษณะของไม้ไผ่ชนิดใด
 - ก. ไผ่ซาง
 - ข. ไผ่บงหรือไผ่ตง
 - ค. ไผ่รวก
 - ง. ไผ่สีสุก
- ออกดอกในฤดูฝน ขึ้นในน้ำเฉอะแฉะ มีลำต้นที่เหนียวและเรียวยาว เป็นลักษณะต้นอะไรที่นำมาใช้เป็นเครื่องจักสาน
 - ก. ลิเกาหรือย่านลิเกา
 - ข. กก
 - ค. ผักตบชวา
 - ง. เตยทะเล

- 46** คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ
นักจิตสาน

- นักจักสาน

19. งานสานชนิดใดที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด
ก. พัด	ข. ที่ขีดเท้า
ค. กรอบรูป	ง. ชั้นวางของ
20. วัสดุชนิดใดไม่เหมาะสมในการนำมาสานเพื่อทำพัด
ก. ตอก	ข. ใบตาล
ค. ใบมะพร้าว	ง. กระดาษสมุด

เฉลยตัวอย่างข้อสอบ นักจิตสาน

1.	ข	11.	ค
2.	ก	12.	ง
3.	ก	13.	ก
4.	ง	14.	ง
5.	ข	15.	ก
6.	ก	16.	ค
7.	ง	17.	ข
8.	ก	18.	ข
9.	ค	19.	ก
10.	ก	20.	ง

แบบประเมินผลการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ นักจักษาน (ภาคปฏิบัติ)

ชื่อ - สกุล ลูกเสือสามัญ.....

รายการ	ผ่าน	ไม่ผ่าน
1. การปฏิบัติงานในการสอบปฏิบัติ		
2. ผลสำเร็จของชิ้นงานในเวลาที่กำหนด		
3. ผลงานมีประโยชน์ในการใช้สอย		
4. ผลงานมีความประณีต สวยงาม		

สรุปผลการประเมิน () ผ่าน

() ไม่ผ่าน

(ลงชื่อ).....

(.....)

กรรมการสอบวิชาพิเศษ

ตัวอย่างข้อสอบภาคปฏิบัติ นักจักสาน

การสอบภาคปฏิบัตินี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ เพื่อจะนำไปใช้ในกระบวนการลูกเสือได้เป็นอย่างดี และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในเรื่องทักษะชีวิตของลูกเสือ

ให้ลูกเสือปฏิบัติงาน การจักสานผลิตภัณฑ์ ของเล่น หรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน 1 ผลิตภัณฑ์ จากวัสดุที่มีในท้องถิ่น วัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุสังเคราะห์ โดยให้ลูกเสือสามัญ เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ด้วยตนเอง โดยใช้เวลา 2 ชั่วโมง

.....

บรรณานุกรม

กรมพลศึกษา กองการลูกเสือ. คู่มือการฝึกอบรมวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ.

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2538.

นิกร นุชเจริญผล. ลายสาน. กรุงเทพฯ : ม.ป.ป. 2525.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. นามานุกรมเครื่องจักสาน. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2553.

_____. พจนานุกรมหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 4 .
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. 2558.

สำนักงานลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียน. คู่มือการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ
เนตรนารี สามัญรุ่นใหญ่ วิชาทักษะศรทราย. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2560.

สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ. ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ
ว่าด้วยการปกครอง. หลักสูตรและวิชาพิเศษ ลูกเสือสามัญ. โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2525. (พิมพ์ครั้งที่ 5).

_____. พระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551. ม.ป.ป. 2561.

_____. ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและ
วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.

<https://project43687.wordpress.com/e> (1 มิถุนายน 2563)
<http://aunchaleejunsom.blogspot.com/2014/03/blog-post.html>
 วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, (1 มิถุนายน 2563)
<http://www.repository.rmutt.ac.th>. (1 มิถุนายน 2563)
http://joj1214000.blogspot.com/2013/02/1_16.html. (1 มิถุนายน 2563)
<https://sites.google.com/site/karsuksakheruxngcaksan/> (1 มิถุนายน 2563)
<https://project43687.wordpress.com/>. (1 มิถุนายน 2563)
<https://www.sacict.or.th/.pdf>
<https://www.facebook.com/KhayMiPhi1/posts/112059319404793/>
<https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/tips/47-7.html>. (29 พฤษภาคม, 2563)
<https://www.hii.or.th/wiki84/index.php/> (29 พฤษภาคม 2563)
http://joj1214000.blogspot.com/2013/02/1_16.html (2 มิถุนายน 2563)
<https://jandeeipirm.wordpress.com> (2 มิถุนายน 2563)
<http://www.oleen.co.th> (9 มิถุนายน 2563)
<https://thailandhandmadebuu.wordpress.com/2010/07/25/การสานปลาตะเพียน>, (2 สิงหาคม 2563)
<http://khonglenthai.blogspot.com/2015/01/takraw.html?m> (12 สิงหาคม 2563)

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ และการขออนุมัติ

1. ลูกเสือสามัญ เมื่อสอบเครื่องหมายลูกเสือตรี และเข้าพิธีประจำกองแล้ว หรือในขณะที่กำลังเรียนหลักสูตรลูกเสือโท และลูกเสือเอก จะมีสิทธิ์เลือกสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

2. เมื่อลูกเสือสามัญแสดงความประสงค์ที่จะสอบเพื่อรับเครื่องหมายวิชาพิเศษ ต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมนายหมู่ลูกเสือให้มีการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

3. ผู้บังคับบัญชาลูกเสือสามัญ เสนอโครงการต่อผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน เพื่อเสนอต่อเลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดแล้วแต่กรณี เพื่อขออนุญาต และลงนามในคำสั่งแต่งตั้งกรรมการสอบ โดยประธานคณะกรรมการสอบต้องได้รับเครื่องหมายวุฒแบบذجประเภทสามัญ ส่วนกรรมการคนอื่น ๆ ต้องผ่านการฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือสามัญขั้นความรู้เบื้องต้น เป็นอย่างน้อย โดยแนบหลักฐาน เอกสาร ดังนี้

3.1 โครงการสอบวิชาพิเศษ

3.2 รายชื่อลูกเสือสามัญที่มีความประสงค์ที่จะสอบเพื่อรับเครื่องหมายวิชาพิเศษ

3.3 ร่างคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบวิชาพิเศษ

4. เมื่อได้รับการอนุญาต และคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบจากเลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดแล้ว จึงดำเนินการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ ทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีต่อไป

5. เมื่อสอบเสร็จ โรงเรียนขออนุมัติผลการสอบ และการประดับ
เครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือสามัญต่อเลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด พร้อมแนบหลักฐาน

5.1 โครงการสอบวิชาพิเศษ

5.2 คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบ

5.3 ข้อสอบภาคทฤษฎี ไม่น้อยกว่า 20 ข้อ

5.4 ข้อสอบภาคปฏิบัติ

5.5 รายชื่อลูกเสือสามัญ ที่สอบผ่าน - ไม่ผ่าน

6. เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว จะต้องดำเนินการ ดังนี้

6.1 โรงเรียนออกหนังสือรับรองให้ลูกเสือสามัญที่สอบผ่าน

6.2 ให้กรรมการสอบลงนามรับรองในบัตรประจำตัวลูกเสือ
สามัญ (ลส.16) ไว้เป็นหลักฐาน

6.3 ให้ผู้กำกับกรอกผลการสอบลงในทะเบียนกองลูกเสือสามัญ
(ลส.7) ให้ตรงกัน

7. ทำพิธีประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษ ให้แก่ลูกเสือสามัญที่ได้รับ
การอนุมัติ

(ตัวอย่าง หนังสือขออนุญาตสอบวิชาพิเศษ)

ที่ /

โรงเรียน.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

เรื่อง ขออนุญาตสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

เรียน เลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด.....
(แล้วแต่กรณี)

อ้างถึง 1. ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตร
และวิชาพิเศษลูกเสือ พ.ศ. 2509
2. ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตร
และวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. โครงการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ	จำนวน 1 ชุด
	2. ร่างคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ สอบวิชาพิเศษ	จำนวน 1 ชุด
	3. บัญชีรายชื่อลูกเสือที่มีความประสงค์ สอบวิชาพิเศษ	จำนวน 1 ชุด

ด้วยกองลูกเสือสามัญ โรงเรียน.....มีความประสงค์
สอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ ตามที่กำหนดไว้ในโครงการฯ จำนวน.....วิชา
ดังนี้

1.
2.
3.

ฯลฯ

โรงเรียน...จึงขออนุญาต ดำเนินการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ
ตามโครงการฯ และขอความอนุเคราะห์ท่าน ลงนามในคำสั่งแต่งตั้ง
คณะกรรมการสอบวิชาพิเศษ ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน.....

(ตัวอย่าง โครงการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ)

ชื่อโครงการ การสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ โรงเรียน.....

แผนงาน วิชาการ

หน่วยงานรับผิดชอบ โรงเรียน.....

ผู้รับผิดชอบ นาย.....

ระยะเวลาดำเนินการ -

1. หลักการและเหตุผล

ด้วยมติที่ประชุมนายหมู่ ของกองลูกเสือสามัญ ครั้งที่..../.....
เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ. ณ ห้องประชุมลูกเสือ โรงเรียน.....
มีมติเห็นชอบให้มีการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ จำนวน.....วิชา
เพื่อให้ลูกเสือสามัญได้แสดงออกซึ่งทักษะ ความสนใจของตนเอง และมีส่วน
ในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับลูกเสืออื่น ๆ ตามจุดหมายของการลูกเสือสามัญ
คือ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาในทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ ศีลธรรม
และสังคมของลูกเสือสามัญ โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแผนการฝึกอบรม
ที่ต่อเนื่องกันในขบวนการลูกเสือ จึงจัดให้มีการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ
โรงเรียน.....ปีการศึกษา.....ขึ้น

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกเสือสามัญได้สอบวิชาพิเศษตามความถนัด ความสนใจ และความต้องการ ตามหลักสูตรในข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

2.2 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

3. เป้าหมาย

3.1 เจริญปริมาณ

ลูกเสือสามัญ จำนวน.....คน ผ่านการสอบวิชาพิเศษ

ลูกเสือสามัญ จำนวน.....วิชา คิดเป็นร้อยละ.....

3.2 เจริญคุณภาพ

1) การสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ เป็นไปตามหลักสูตรในข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

2) ลูกเสือสามัญได้มีการสอบวิชาพิเศษตามความถนัด ความสนใจและความต้องการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

4. วิธีดำเนินการ

4.1 ประชาสัมพันธ์ เปิดรับสมัครลูกเสือสามัญ ที่ต้องการสอบเพื่อรับเครื่องหมายวิชาพิเศษ

4.2 ประชุมนายหมู่ลูกเสือเพื่อเสนออนุมัติโครงการ

4.3 เสนอขออนุญาตดำเนินการสอบวิชาพิเศษต่อเลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด (แล้วแต่กรณี) และแต่งตั้งคณะกรรมการฯ

4.4 ดำเนินการสอบตามตารางที่กำหนด (ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ)

4.5 ขออนุมัติผลการสอบและประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษต่อเลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด (แล้วแต่กรณี)

4.6 ออกหนังสือรับรอง บันทึกในบัตรประจำตัวลูกเสือ (ลส.16) ลงทะเบียนกองลูกเสือ (ลส.7) และประกอบพิธีประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

4.7 ประเมินผล/รายงานผลโครงการ

5. งบประมาณ

งบประมาณกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน..... บาท เป็นค่าใช้จ่าย
ตามรายการ ดังนี้

ที่	รายการ	งบประมาณที่ใช้จำแนกตามหมวด รายการ			รวม	หมายเหตุ
		ค่าวัสดุ	ค่าตอบแทน	ค่าใช้สอย		
1	ค่าเอกสารจัดทำ ข้อสอบ					
2	วัสดุในการสอบ					
3	อื่น ๆ					
	รวม					

หมายเหตุ ถัวจ่ายทุกรายการ

6. การประเมินผล

รายการประเมิน	วิธีการวัดและประเมิน	เครื่องมือวัด และประเมิน
1. การสอบวิชาพิเศษ - ภาคทฤษฎี - ภาคปฏิบัติ	สอบถาม สังเกต สัมภาษณ์ ทดสอบ	แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ
2. ลูกเสือสามัญผ่านการสอบ วิชาพิเศษ ร้อยละ 100	ตรวจผลงาน	แบบทดสอบ
3. ลูกเสือสามัญนำไปประยุกต์ ใช้ได้ ใน ชีวิตประจำวัน	สอบถาม สังเกต สัมภาษณ์ ตรวจผลงาน	แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ลูกเสือสามัญได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการสอบวิชาพิเศษตามความถนัด ความสนใจ และความต้องการ ตามหลักสูตรในข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

7.2 ลูกเสือสามัญสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

7.3 ลูกเสือสามัญได้รับและมีสิทธิ์ประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษ

(ลงชื่อ).....ผู้รับผิดชอบโครงการ
(.....)

ผู้กำกับกองลูกเสือสามัญ โรงเรียน.....

(ลงชื่อ).....ผู้เห็นชอบโครงการ
(.....)

รองผู้อำนวยการลูกเสือ โรงเรียน.....

(ลงชื่อ).....ผู้อนุมัติโครงการ
(.....)

ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน.....

(ตัวอย่าง ร่างคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ)

คำสั่ง สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/สำนักงานลูกเสือจังหวัด.....

ที่...../.....

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญโรงเรียน.....

ด้วยกองลูกเสือโรงเรียน..... ได้จัดให้มีโครงการ
สอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ จำนวน.....วิชา ให้แก่ลูกเสือสามัญ ระหว่าง
วันที่.....ถึงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.
ณ.....จังหวัด.....เพื่อให้
การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ จึงแต่งตั้ง
คณะกรรมการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ ต่อไปนี้

1. ประธานกรรมการ
2. รองประธานกรรมการ
3. กรรมการ
4. กรรมการ
5. กรรมการ
6. กรรมการ
7. กรรมการ

ฯลฯ

15. กรรมการและเลขานุการ
16. กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม
ด้วยความรับผิดชอบตามระเบียบและข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติฯ
ให้เรียบร้อย บรรลุล่วงวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

(ลงชื่อ).....

เลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด.....

หมายเหตุ

1. ประธานกรรมการสอบต้องมีวุฒิทางลูกเสือขั้นสูงสุดแบบดั่งประเภที่นั้น ๆ
2. กรรมการสอบต้องมีวุฒิทางลูกเสือขั้นความรู้เบื้องต้น ประเภที่นั้น ๆ
3. อาจแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาร่วมเป็น
คณะกรรมการในการสอบวิชาพิเศษ

(ตัวอย่าง)

บัญชีรายชื่อลูกเสือสามัญที่มีความประสงค์สอบวิชาพิเศษ

โรงเรียน.....

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	หมายเหตุ

**(ตัวอย่าง หนังสือขออนุมัติผลการสอบวิชาพิเศษ
และขออนุญาตประดับเครื่องหมาย)**

ที่ /.....

โรงเรียน.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

เรื่อง ขออนุมัติผลการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ และประดับเครื่องหมาย
วิชาพิเศษ

เรียน เลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด.....
(แล้วแต่กรณี)

อ้างถึง หนังสือสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/สำนักงานลูกเสือจังหวัด.....
ที่...../.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. โครงการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญฯ	จำนวน 1 ชุด
	2. สำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบ
วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ	จำนวน 1 ชุด
	3. ข้อสอบภาคทฤษฎี	จำนวน 1 ชุด
	4. ข้อสอบภาคปฏิบัติ	จำนวน 1 ชุด
	5. ผลการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ	จำนวน 1 ชุด

ด้วยกองลูกเสือสามัญโรงเรียน.....ได้จัดทำ
โครงการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ จำนวน.....วิชา ดังนี้

1.
2.
3.

ฯลฯ

บัดนี้ โรงเรียน.....ได้ดำเนินการสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
เรียบร้อยแล้ว ผลปรากฏว่า มีลูกเสือสามัญ สอบผ่าน จำนวน.....คน
ไม่ผ่าน จำนวน.....คน ดังบัญชีรายชื่อที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ)

(.....)

ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน.....

(ตัวอย่าง)

ผลการสอบวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

โรงเรียน.....

คำชี้แจง (/) หมายถึง ผ่าน

(X) หมายถึง ไม่ผ่าน

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	วิชา.....	หมายเหตุ

(ลงชื่อ)..... (ลงชื่อ)..... (ลงชื่อ).....

(.....) (.....) (.....)

กรรมการ

กรรมการ

ประธานกรรมการ

☐ อนุมัติผล

☐ ไม่อนุมัติ

(ลงชื่อ).....

(.....)

เลขธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด.....

...../...../.....

(ตัวอย่าง หนังสือรับรองให้กับลูกเสือสามัญที่สอบผ่าน) หนังสือรับรอง

ที่..... /

โรงเรียน.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ขอรับรองว่า.....ลูกเสือสามัญ
กองลูกเสือสามัญ โรงเรียน.....สอบผ่านวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ
จำนวน.....วิชา ดังนี้

1.
2.
3.

ฯลฯ

โดยการอนุมัติผลการสอบของเลขาธิการสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ/
ผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด.....ที่...../.....ลงวันที่.....
เดือน..... พ.ศ. ดังสำเนาหนังสืออนุมัติผล ที่แนบมาพร้อมนี้

(ลงชื่อ).....

(.....)

ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน.....

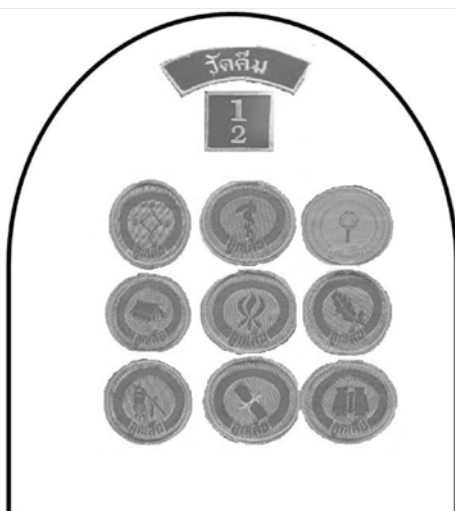
การประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ

เครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ ทำด้วยผ้าสีทากี รูปกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3.5 เซนติเมตร มีกรอบและคำว่า “ลูกเสือ” สีเขียว ภายในกรอบมีรูปเครื่องหมายวิชาพิเศษ

การประดับ

1. ถ้าสอบได้ไม่เกิน 9 วิชา ให้ติดที่แขนเสื้อข้างขวา กึ่งกลางระหว่างไหล่กับศอก เรียงกันเป็นแถวตามแนวนอน แถวละไม่เกิน 3 วิชา ให้ขึ้นแถวใหม่เว้นระยะระหว่างเครื่องหมายและระหว่างแถว 1 เซนติเมตร

2. ถ้าสอบได้เกิน 9 วิชา ให้มีสายสะพายจากบ่าซ้ายไปประจบกันที่ใต้เอวขวา ทำด้วยดวนหรือสักหลาดสีเหลืองกว้าง 10 เซนติเมตร ขลิบริมสีขาวข้างละ 1 เซนติเมตร และปักเครื่องหมายวิชาพิเศษข้างละ 1 เซนติเมตร และปักเครื่องหมายวิชาพิเศษ

พิธีประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษ

สถานที่ ในห้องประชุม พร้อมโต๊ะหมู่บูชา และพระบรมรูป ร.6

1. ผู้ที่จะรับการประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษ ยืนเป็นรูปแถวหน้ากระดาน ส่วนกองลูกเสือที่มาเป็นสักขีพยานยืนเป็นรูปแถวตอนตามระบบหมู่

2. ประธานในพิธีมาถึง พิธีกรสั่งทำความเคารพประธานในพิธี (ประธานทำความเคารพตอบ)

3. ประธานจุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย และเดินไปหน้าพระบรมรูป ร.6 ถวายพวงมาลัย จุดเทียน จุดธูป (ต่างเครื่องทองน้อย) นั่งคุกเข่าทั้งสองข้าง ถวายบังคม 3 ครั้ง แล้วนั่งในท่าเตรียมถวายราชสดุดี (ขณะที่ประธานในพิธีกำลังถวายบังคม 3 ครั้งนั้น ให้พิธีกรสั่งลูกเสือทุกคนนั่งในท่าเตรียมถวายราชสดุดี)

4. พิธีกรกล่าวร้องนำเพลงถวายราชสดุดี แล้วทุกคนร้องรับ จบเพลงถวายราชสดุดี พิธีกรสั่ง “ลูก” (ทุกคนยังอยู่ในท่าตรง)

5. ผู้กำกับกล่าวรายงาน และขานชื่อลูกเสือ เนตรนารีทีละคน ขึ้นไปรับการประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษจากประธานในพิธี จนครบทุกคน

6. ประธานให้อวาทและกล่าวแสดงความยินดีแก่ผู้ที่ได้รับการประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษ

7. ประธานเดินทางออกจากห้องประชุม พิธีกรสั่งทุกคนทำความเคารพ

(เสร็จพิธี)

คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ๑๒๔๐/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้
วิชาชีพ殊途

ตามที่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อนุมัติให้ สำนักงานการ殊途 ยวภาษาและ
กิจการนักเรียน ดำเนินการจัดโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้วิชาชีพ殊途
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบุคลากรและพัฒนาการทางสังคมให้กับเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศ
โดยใช้หลักสูตรและวิชาชีพ殊途เป็นเครื่องมือในการส่งเสริม ให้殊途สามัญรุ่นใหญ่ได้รับการพัฒนาทักษะ
และนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคตได้
อย่างมีความสุข นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์
จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้
วิชาชีพ殊途 ดังนี้

ที่ปรึกษา

๑. รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (นายธีรพงษ์ สารแสน)
๒. นายคงศักดิ์ เจริญรักษ์
๓. ว่าที่ร้อยโท ณัฏฐ์ ยุกยธ
๔. นายทนงชัย เจริญรัตน์

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. ผู้อำนวยการสำนักงานการ殊途 ยวภาษาและกิจการนักเรียน	ประธานกรรมการ
๒. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาและส่งเสริมการจัดการ殊途
ยวภาษาและกิจการนักเรียน	รองประธานกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการ殊途	รองประธานกรรมการ
๔. นายอมร ชุมศรี	กรรมการ
๕. นายทิวา ลิ้มสงวน	กรรมการ
๖. นายอารักษ์ ศุภสินธ์	กรรมการ
๗. นายสมคิด พระสว่าง	กรรมการ
๘. นายยนต์ บัณเฑาะวงม	กรรมการ
๙. นายวิชัย มั่นชา	กรรมการ
๑๐. นายวิเชียร อวยพร	กรรมการ
๑๑. นายประกาศ เพ็ญสามารถ	กรรมการ
๑๒. นายศุภณัฐ เขียวมณี	กรรมการ

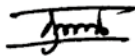
/๑๓. นายธวัชชัย...

๑๓. นายธวัชชัย เทียนประทีป	กรรมการ
๑๔. นายไชยา วิญญาสุข	กรรมการ
๑๕. นายสมประสิทธิ์ วรรทิศ	กรรมการ
๑๖. นายบวรวิทย์ เลิศไกร	กรรมการ
๑๗. นางสุภาพ แก้วบัว	กรรมการ
๑๘. นายอดุลย์รัตน์ นิ่มเจริญ	กรรมการ
๑๙. นางสาวณภัทร กุลจิตติธอร์	กรรมการ
๒๐. นางสาวอิตารัตน์ ใหญ่ปางแก้ว	กรรมการ
๒๑. นายกฤตพัฒน์ พิชัยวรุฒมะ	กรรมการ
๒๒. นางสุวัฒนา ธรรมประภาส	กรรมการ
๒๓. นายสุรัตน์ สร้อยกระจำง	กรรมการ
๒๔. นางวันทนา ศรีทองคำ	กรรมการ
๒๕. นางกนกวรรณ นิ่มเจริญ	กรรมการ
๒๖. นางชุติมา กมฺพรัตน์	กรรมการ
๒๗. นายเสฐียรพงษ์ แก้ววิลค	กรรมการ
๒๘. นายสมบุญ วัฒนมงคลสุข	กรรมการ
๒๙. นางสุธินี ขาวอ่อน	กรรมการและเลขานุการ
๓๐. นายอัศรเดช ขาวเวช	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๑. นางสาวสุพิชญา อาภาวดิน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๒. นางสาวศิริฐา กรวาทิน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการดำเนินงานฯ ที่ได้รับการแต่งตั้งมีหน้าที่ ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล
เนื้อหาและดำเนินการจัดทำจัดคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพิเศษลูกเสือ จำนวน ๑๓ วิชา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ
และทางเลือกในการดำเนินการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ แก่หน่วยงานหรือสถานศึกษา ในการขับเคลื่อนและ
พัฒนากิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ด้วยกระบวนการลูกเสือ ได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน
ทั่วประเทศ รวมถึงการดำเนินงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุ
ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายประเสริฐ บุญเรือง)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ๑๓๔๗/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำคู่มือวิชาชีพพิเศษลูกเสือ (เพิ่มเติม)

ตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีคำสั่งที่ ๑๒๔๐/๒๕๖๓ ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำคู่มือวิชาชีพพิเศษลูกเสือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบุคลากรและพัฒนาการทางสังคมให้กับเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศ โดยใช้หลักสูตรและวิชาชีพพิเศษลูกเสือเป็นเครื่องมือในการส่งเสริม ให้ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ได้รับการพัฒนาทักษะและนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคตได้อย่างมีความสุข นั้น

สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อให้การดำเนินการจัดทำคู่มือวิชาชีพพิเศษลูกเสือ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จึงขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำคู่มือวิชาชีพพิเศษลูกเสือ (เพิ่มเติม) ดังนี้

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นางธัญมน ญายุทธ	ผู้ตรวจการลูกเสือประจำสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
๒. นายลิขิต บั้นแววงาม	ผู้ตรวจการลูกเสือประจำสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ

ให้คณะกรรมการฯ ที่ได้รับแต่งตั้ง มีหน้าที่ดำเนินงานโครงการจัดทำคู่มือกิจกรรมทางการลูกเสือ ให้สำเร็จลุล่วงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายธีรพงษ์ สารแสน)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

